

ÜNİTE NO: III

DİLİMİZİN YERİ VE BUGÜNKÜ DURUMU

AMAÇLARIMIZ:

1. Türkçenin kökenle ilgili olduğu dilleri tanıtmak
2. Türkçenin yapıca ortak olduğu dilleri göstermek
3. Türkçenin dünyadaki önemini işlemek
4. Türkçenin kullanım alanını ve genişliğini göstermek
5. Türkçenin çok geniş bir coğrafyada konuşulduğunu kavratmak

ANAHTAR KAVRAMLAR

Dünya dilleri, dil aileleri, dil grupları, tek heceli diller, çekimli diller, eklemeli diller, yaygın dil, alfabe

İÇİNDEKİLER

- A) Türk Dilinin Dünya Dilleri İçindeki Yeri
 - I. Kaynak Bakımından Dünya Dilleri
 - II. Yapı Bakımından Dünya Dilleri
 - III. I. Okuma Parçası
 - IV. II. Okuma Parçası
- B) Türk Dilinin Bugünkü Durumu ve Yayılma Alanları

ÖZET

Kaynak ya da kökenlerine göre Dünya Dilleri altı bölümde toplanır. Türkçe bu altı bölüm içinde Ural-Altay Dillerinin Altay kolunda yer alır. Öteki bölümlere giren dillerin aynı kökenden geldiği belirgin olduğu halde Türkçenin içine girdiği Altay dillerinin köken birliği kanıtlanamamıştır. Ancak yapı benzerliği kesindir. Türkçe eklemeli dillerin bütün özelliklerini taşımaktadır. Yapıca Türkçeye en yakın dil de Moğolcadır.

Türk dilinin bugünkü durumu göstermektedir ki Türkçenin dünya üzerinde konuşulduğu alan Türkiye'nin yüzölçümünün yirmi katından fazladır. Günümüzde aynı anda dokuz Türk şivesi konuşulmakta, yazılmaktadır. Kuzeyden güneye 3.000, doğudan batıya 7.000 km. lik bir alana dilimiz yayılmıştır. Türkçe konuşanların sayısı yaklaşık 250 milyondur. Bu sayı ile en çok konuşulan diller arasında 5. Sıradadır. Türkçe konuşanların %98.3'ü Müslümandır.

A)TÜRK DİLİNİN DÜNYA DİLLERİ İÇİNDEKİ YERİ

Dünya Dilleri daha çok kaynak ve yapı bakımından incelenmiştir. İki bakımdan incelemeye de diller arasındaki benzerlikler ışık tutmuştur. Kaynak bakımından incelemeye daha çok coğrafi yakınlıklar ve tarihi gelişim süreçleri yol göstermiş, yapı bakımından incelemeye ise dillerin özellikleri ışık tutmuştur.

Kaynak ya da köken bakımından Dünya dilleri altı bölüme ayrılır:

Hint-Avrupa Dilleri: İki ana koldur.

a.Asya Kolu: Eski Sanskritçe ve devamı olan Hintçe ile eski Avestçe ve devamı olan Farsça bu ana kolun en önemli dilleridir. Günümüzde yaşayan Ermenice ve Kürtçe de bu koldadır. Kürtçenin kendi içinde dört şivesi vardır: Zazaca, Kurmançça, Soranice ve Goranice.

b. Avrupa Kolu

1.Germen: Almanca, Felemenkçe, İngilizce, Norveççe, İsveççe bu koldadır.

2.Roman: Ana dili Latince olan diller bu kola girer: Fransızca, İspanyolça, Portekizce, İtalyanca ve Rumence.

3.İslav: Rusça, Ukranca, Bulgarça, Sırpça ve Lehçe.

Ayrıca Yunanca, Arnavutça, Keltçe, Litvanca da Avrupa kolunda öteki dillerdir.

Ural-Altay Dilleri: Bu diller tam bir aile özelliği yansıtmamaktadır. Bu diller arasındaki yakınlık yapı benzerliğinden kaynaklanmaktadır. Yapı benzerliğini de eklemeli diller oluşları, ses uyumları bulunması ve sözcük sıralanışının ortaklığı oluşturmaktadır.

Ural-Altay dilleri de iki ana kola ayrılmaktadır: Altay Kolu'nda Mançuca, Tunguzca, Moğolca ve Türkçe yer alır. Son zamanlarda yapılan araştırmalar sonucu Japonca ve Korecenin de özellikle yapı benzerliği taşımaları yüzünden Altay Kolu'na girdiği anlaşılmıştır. Ural Kolu'nda ise Fin-Ugur ve Samoyet adıyla iki kol vardır: Fin- Ugur Kolu'nda Fince, Macarca, Ugurca ve Permce; Samoyet Kolu'nda ise yalnızca Samoyetçe yer alır.

1.Hami-Sami Dilleri: Arapça, İbranice, Habeşçe, Berberice ve ölü dillerden Akatça ile Aramca Hami-Sami Dilleri içinde yer alır.

2.Çin-Tibet Dilleri: Çince, Tibetçe , Endonezyaca ve Vietnamca bu dilleri oluşturur.

3.Bantu Dilleri: Orta ve Güney Afrika'da konuşulan dillerin genel adı Bantu'dur. Bu diller içinde Kenya, Uganda, Kongo ve Tanzanya'da konuşulan Swahilice en önemlisidir.

4.Kafkas Dilleri: Kafkasya'da konuşulan Gürcüce, Abhazca, Çerkeşçe, Lezgice ve Çeçence Kafkas Dillerini oluşturur.

Sıra Sizde 1: Hint-Avrupa Dilleri hangi alt dallara ayrılır?

Sıra Sizde 2: Türkçe köken bakımından hangi dil grubundaki diller arasında yer alır?

B-YAPI BAKIMINDAN DÜNYA DİLLERİ

Yapı bakımından dünya dillerinin üç bölüme ayrıldığı görülür:

1.Tek Heceli Diller: Yalınlayan ya da ayrımlı diller diye de değerlendirilir. (Korkmaz, 34) Bu bölüme giren dillerin en önemli özelliği

bütün sözcüklerin tek heceden oluşmasıdır. Sözcükler ek almadan kullanılır. Cümle kuruluşu sırasında sözcükler hiçbir değişikliğe uğramaz. Sözcük sıralanışı sırasında yer değişikliği anlam değişikliğine yol açar. Bu dillerde gelişmiş bir vurgu ve tonlama düzeni vardır. Yeni sözcük elde etmede birleştirme yöntemi yaygındır. Tipik örneği Çince'dir.

2.Eklemeli Diller: Eklemeli dillerde sözcük kökleri tek ya da çok heceden oluşur. Çok sayıda ek kullanılır. Sözcükler cümlede kullanılırken sonlarına ekler getirilir. Ek aldıklarında ya da çekime girdiklerinde sözcük kökleri değişikliğe uğramaz. Köklerin başına ya da sonuna getirilen ekler anlam değişmesi sağlar. Sözcüklere getirilen ekler, geçici görevle kullanılırsa çekim eki adını alır; ekler, köklere sürekli görev yüklemek üzere getirilirse yapım eki adını alır. Türkçe budillerin en tipik örneğidir. Türkçe sondan eklemeli bir dildir. Türkçeden başka Moğolca, Mançuca ve Tunguzca gibi Altay dilleri ile Fince, Macarca ve Samoyetçe gibi Ural kolu dilleri de eklemeli diller içinde yer alır. Bu dillerde sözcük sıralanışı aynıdır. Sıralanışın özü ise önemli ögenin sonra gelmesidir. Bu dillerde sözcükleri oluşturan sesler arasında uyum gözetilmektedir. Ayrıca sözcükler arasında cinsiyet ya da canlı-cansız ayrımı yoktur.

3.Çekimli Diller: Sözcük kökleri tek ya da çok heceden oluşur. Ayrıca eklemeli dillerde olduğu kadar ek olmasa da bu dillerde de ekler kullanılır. Bu dillerin ana özelliği yeni sözcük üretirken ya da sözcüğü cümlede kullanırken sözcük köklerinde değişiklik meydana gelmesidir. Sözcükler çokluk duruma sokulurken de kökte sesçe değişme ortaya çıkar. Kimi çekimli dillerde kökteki ünlüler değiştiği halde ünsüzler değişmez ve sırasını korur. Bu özelliği en iyi Arapça yansıtır. Kimi çekimli dillerde ise kök çekime girdiğinde bütünü ile değişikliğe uğrar, tanınmaz olur. Farsça, İngilizce, Fransızca ve Almancada bu durum çok açık olarak görülür.

Sıra Sizde 3: Türkçenin yapı bakımından hangi özelliklerini biliyorsunuz?

C)TÜRK DİLİNİN BUGÜNKÜ DURUMU VE YAYILMA ALANLARI

Türkçe, yeryüzünün en yaygın dilleri arasında İngilizceden sonra ikinci sıradadır. Çok geniş bir alana yayılmıştır. Türkçenin yayıldığı alanların sınırlarını şöyle belirleyebiliriz: Doğuda Moğolistan ve Çin içlerinden başlayarak batıda Bosna-Hersek'e kadar uzanır. Kuzeyde ise Sibirya ve Moskova yakınlarındaki Kazan'dan başlayarak güneyde Bağdat, Lübnan sınırı ve Kıbrıs içlerine kadar uzanır.

20-90 boylamları ve 33-65 enlemleri arasında yer alan bu coğrafya, kuş uçuşu kuzeyden güneye 3.000, doğudan batıya 7.000 km.dir. Türkçe, kabaca 21 milyon kilometrekarelik bir alanda konuşulan bir dildir. Bu alanda yer alan ülkeler içinde Türkçe ya birinci, ya ikinci dildir. Yine bu alanda yer alan ülkeleri şöyle sıralayabiliriz: Çin, Moğolistan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan, Türkmenistan, Rusya, Ukrayna, Moldova, Azerbaycan, Gürcistan, Afganistan, İran, Irak, Suriye, Kıbrıs, Türkiye, Bulgaristan, Yunanistan, Makedonya, Bosna-Hersek, Romanya, Polonya, Litvanya. Ayrıca işçi olarak Almanya, Fransa, Hollanda, Danimarka, İngiltere, İsviçre, Avusturya, ABD, Kanada ve Avusturalya'ya giden ve gittikleri ülkelerde dilimizi konuşan çok sayıda soydaşımız da vardır.

Dünyada Türkçe konuşan insan sayısı yaklaşık 250 milyon dolayındadır. Bu sayı Çince, İngilizce, Hintçe ve İspanyolcadan sonra en çok konuşulan diller arasında Türkçeyi 5. sıraya yerleştirmektedir. Türkçe konuşan insanların % 98.3'ü Müslüman, % 1.6'sı Ortodoks'tur. Şamanist, Budist, Katolik ve Musevi Türkler de vardır.

TÜRKÇENİN HARİTASI

Dünya Türklüğünü üç sahada toplayanlar var (Ergin, 62) : Doğu sahası (Orta Asya ve civarı), Kuzey sahası (Kazakistan'dan Polonya'ya kadar olan saha) ve Batı sahası (Anadolu ve civarını içine alan saha) Türk şivelerine göre bakıldığında ise 8 büyük şivenin varlığından söz edebiliriz. Ayrıca Göktürkçe, Uygurca ve Karahanlı şivelerinden oluşan üç tane de tarihi Türk şivesi vardır. Türkçe konuşma dili dönemindeyken oluşan üç tane de lehçemiz vardır: Yakutça, Çuvaşça, Halaçça...

Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun dördü Batı Türkçesinin, 14'ü de Doğu Türkçesinin olmak üzere yaşayan Türk şivelerinin sayısının 18 olduğunu belirtmektedir. Batı Türkçesini oluşturan şiveler; Türkiye, Gagavuz, Azerbaycan ve Türkmen Türkçeleridir. Doğu Türkçesini oluşturanlar ise Özbek, Uygur, Kazak, Karakalpak, Kırgız, Tatar, Başkurt, Kırım, Nogay, Karaçay-Malkar, Kumuk, Altay, Hakas ve Tuva Türkçeleridir. (Ercilasun, 76-77)

Bugün yaşayan büyük Türk şivelerinin sayısı dokuzdur. Nitekim TDK'ce yayımlanan Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü'nde Türkiye

Türkçesindeki bir sözcüğün 8 Türk şivesinde karşılığı verilmektedir.. Bugün yaşayan ve sözlüğe giren 8 Türk şivesi şunlardır: 1. Azerbaycan Türkçesi, 2. Türkmen Türkçesi, 3. Başkurt Türkçesi, 4. Tatar Türkçesi, 5.Kazak Türkçesi, 6. Kırgız Türkçesi, 7. Özbek Türkçesi. 8 (Yeni) Uygur Türkçesi. Ayrıca sözlükte sözcüklerin Rus dilinde de karşılığı veriliyor

Türkçe tarih boyunca 10'dan fazla alfabe ile yazıla gelmiştir. Bu alfabelerden ilki Türk buluşu Göktürk alfabesidir. İkincisi Soğdlardan alınma Uygur alfabesidir. Günümüzde ise Türkçe, üç ayrı alfabe ile yazılmaktadır: Latin, Arap ve Kiril. Son zamanlarda yazıda birlik düşüncesiyle bütün Türk dünyasına Latin alfabesine geçme eğilimi vardır.

II. OKUMA PARÇASI

Türkçeye Bayram Hediyesi

Dr.Hüseyin YENİÇERİ

Dil Bayramı'mızın yetmiş yedinci yıl dönümünde Türk Dil Kurumu, Türk Dili dergisini, söyleşi özel sayısı olarak çıkardı. Dergi içeriği ile Türkçenin sorunlarına eğilişi ile ve kamuoyuna sunulan uyarı ve önerileriyle tam bir bayram hediyesi olmuş. TDK Başkanı Prof. Dr. Şükrü Halûk Akalın, derginin "Sunuş" bölümünde, "**Türkçe üzerinde düşünenlere, Türkçe için bir şeyler yapılması gerektiğine inananlara, yüreğinde Türkçe sevdasını yaşatanlara, eserlerinde Türkçe konusuna yer verenlere, dilimizin çeşitli dönemlerini araştıranlara, Türkçenin en güzel örneklerini eserlerinde kullananlara sözü bırakalım istedik...**"diyerek özel söyleşi sayısında kendileriyle konuşulan kişilerin niteliğini açıklıyor. Akalın, söyleşilerin konusunu birkaç soru belirleyerek sınırlandırdıklarını da sözlerine ekliyor.

Kendileriyle söyleşi yapılan kişilere sorulan sorulardan ilki "**Türkçenin bugünkü durumu, geleceği hakkında görüşleriniz nelerdir?**" sorusu olmuş. Bu soruya eski Millî Eğitim Bakanlarımızdan Hasan Celal Güzel'in

verdiği karşılığı son derece anlamlı ve bilinçli bulduğum için buraya kısaca almak istiyorum: **“Türkçenin kesinlikle dünyanın en zengin ve güzel dili olduğunu düşünüyorum. (203)** dedikten sonra dilimizi önce Arapçayla, sonra Batı dilleriyle karşılaştırıyor. Arapçayı da zengin ve güzel sıfatlarıyla niteledikten sonra kutsallığına parmak basıyor. Batı dilleriyle karşılaştırırken yazı dili olarak Türkçenin eskiliğine dikkat çekiyor: **“...bundan bin yıl önce Divan ü Lügati’t Türk yazıldığında Avrupa’da doğru dürüst bir dil konuşulmamakta.”** diyor. Türkçenin sözlüğü yazılma aşamasına gelmişken şu anda dünyanın en yaygın dili İngilizcenin daha oluşmadığını belirtiyor.

H. C. Güzel’in üzerinde durduğu bir nokta da Türkçenin dünyanın en yaygın dilleri arasında ikinci sırada olduğudur. Bilindiği gibi konuşan insan sayısına bakılarak birçok yayımda dilimiz beşinci sırada gösterilmektedir. Güzel, Türkçenin **“Lingua Franca”** özelliğini göz önüne alarak Çince ve Hintçenin yalnızca doğduğu bölgede konuşulduğu için yaygın dil olmadıklarını, İspanyolca konuşanların sayıca Türkçe konuşanlardan yirmi milyon az olduğunu bu nedenle Türkçenin İngilizceden sonra doğduğu toprakların dışında konuşulan ikinci yaygın dil olduğunu söylüyor. Gerçekte aynı soruya verdiği cevapta Prof. Dr. Bilal Yücel Türkçenin yayılma alanının kuzeyden güneye 3000, doğudan batıya 7000 km olduğunu belirtiyor. (337) Bu durumda Türkçenin yüz ölçümü 21 milyon km. kare olmaktadır.

Güzel, Türkçenin bugünkü durumu üzerinde dururken Genel Ağ sözlükçülüğünün başlamasının Türkçeyi yaşayan bir dil durumuna yükselttiğini, şu anda hazırlanmakta olan **Büyük Türkçe Sözlük** çalışmasının heyecan verici boyutta olduğunu da belirtiyor. **“Bana söylendiğine göre beş yüz bin kelimelik bir sözlük olacak.” (206)** demektedir. Talat Sait Halman ise Akalın’dan aldığı bilgiye göre, **“İnternette 600 000 kelimelik bir büyük Türkçe sözlük hazırladık.”** demiş. Öğrendiğimize göre 580 000 sözcük kapsayacak bu sözlük baskıya hazırlanmaktadır.

Kendileriyle söyleşi yapılan bilim adamlarına yöneltilen ikinci soru şöyle: **"Türkçenin bilim dili olması için neler yapılması gerekir? Bunun için TDK ve üniversitelerin rolü ne olabilir?"** Bu soruya en çarpıcı cevabı Prof. Dr. Bilal Yücel veriyor: **"Türkçe zaten bilim dili; üstelik başka pek çok dile nasip olmayan üstünlükle, dünyadaki en eski bilim dillerinden biri. Elimizdeki hacimli en eski metinlerimiz olan Köktürk Yazıtları'na bakalım. Onlar, okullarında eğitim-öğretim veren bir milletin edebiyat ve tarih bilim alanlarına özgü edebî ve bilimsel anıtlarıdır."** (343) Geçmişte olduğu gibi günümüzde de Türkçenin bilim dili olduğunu, yabancı dille öğretim yapan birkaç kurum dışında, ilköğretimden lisansüstü çalışmalara ve bilimsel yayımlara kadar dilimizin Türkçe olduğunu belirtiyor. Bilim dilimizin genel sorununun terim birliğini sağlayamamış olduğumuz olduğunu ifade eden Yücel, TDK'nin ürettiği 250 000'in üzerindeki terimle üstüne düşeni yaptığını, sorunun üretilen Türkçe terimleri yeterli bulmayarak kullanmayan öğretim üyelerinden kaynaklandığını vurguluyor.

Söyleşilerde yöneltilen üçüncü soru ise **"Yabancı dille öğretimin yapılması Türkçeyi nasıl etkiliyor ve yabancı sözcüklerin dilimizde artan bir şekilde yer almasını nasıl değerlendiriyorsunuz?"** şeklindedir. Hasan Pulur: **"Yabancı dille eğitim, bence Türkçeyi öldürür."** diyor. Hasan Celal Güzel: **"Yabancı dille eğitim son derece büyük zararlara sebep oluyor."** demektedir. Nurettin Demir: **"Eğitim gibi çok önemli bir alanda Türkiye'nin kendi ana dilini geri plana itmesi gariptir."** değerlendirmesini yapıyor. En isabetli değerlendirme ise Sümer Ezgü'den: **"Yabancı terimlerin günlük yaşamda kullanımı tabii ki artıyor. Bunun için farkındalığı artırmak lazım. Gençliğin eğitildikleri dille, konuştukları dilin farkındalığını artırmak. Çünkü zamanla yabancı terimlere kulağımız alışıyor. Ve günlük yaşamda yerini alıyor. Dil sevgisini hissetmek öz Türkçe terimlerin tınısını, titreşimini hissetmek ve bunun mutluluğunu yaşamak öz dili de yaşatır."**

Yabancı sözcüklerin dilimizde artan bir şekilde kullanılmasını da Ezgü şöyle değerlendiriyor: **“Dünyayla iletişim için yabancı dilin gereğine inanıyorum. Ancak doğum gününü “İyi ki doğdun!” yerine “Happy birth day!” diye kutlamayı da anlamıyorum. “Arabada bebek var!” uyarısını, “Baby on board!” olarak yazmayı algılayamıyorum. Türkiye’de yaşayan sıradan bir vatandaşın, “Ben arabada bebek olduğunu nereden bileyim? İngilizce yazmış.” diye savunma hakkı doğmaz mı? Çünkü bu önemli uyarının İngiltere’de Türkçe yazılması gibi komik bir durum! Galiba kendimizi değersiz görüyoruz ve yabancı terimlerle bilinçaltımızı tamir ediyoruz. Bu aşağılık duygusundan sıyrılmalıyız.” (376)**

Türkçeye hizmet böyle olur! Türkçenin sorunlarını ortaya koymak böyle olur! Bir söyleşi demeti olan Türk Dili dergisinin Eylül sayısı, can damarımız Türkçeye can suyu katacak yetkinlikte. Dil bayramı yıldönümünde en güzel hediye! TDK’yi kutluyorum!

Yararlanılan Kaynaklar

Eker, Süer. (2006), Çağdaş Türk Dili, Grafiker Ofset, Ank.

Ercilasun, A. Bican, vd. (2001) Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri, Yargı Yayınevi, Ank

Ergin, Muharrem. (1987), Üniversiteler İçin Türk Dili, Bayrak Basım, İst.

Yeniçeri, Hüseyin, vd. (2008) Üniversiteler İçin Dil ve Anlatım, Tablet Yayınları, Konya

Sıra Sizde 1:

Önce Asya kolu ve Avrupa kolu olmak üzere iki alt dala ayrılır. Avrupa Kolu da Germen, Romen ve İslav dallarına ayrılır.

Sıra Sizde 2:

Türkçe, köken bakımından Ural-Altay dillerinin Altay Kolu'nda yer alır. Türkçeyle aynı kolda olan öteki diller Moğolça, Mançuca, Tunguzca, Japonca ve Korece.

Sıra Sizde 3:

Yapı bakımından dilimizin özellikleri şöyle sıralanabilir: Sondan eklemeli olması, ekleme sırasında kök değişmemesi, önemli öğenin sonra gelmesi, erkek-dişi ayrımı bulunmaması, sesler arasında uyum bulunması, yazılış-okunuş ayrımı olmaması...